

2. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. В. Дорош та ін.; За заг. ред. Ю. В. Бауліна, Л. В. Дорош. Х. : Право, 2005. 256 с.

3. Вознюк А. А., Дудоров О. О. Стадії кримінальної відповідальності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2013. № 2, ч. 2. С. 164–172.

4. Вознюк А. А. Кримінально-правовий нарис проблемних питань ч. 3 ст. 2 Кримінального кодексу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 8. С. 144–147.

5. Козаченко О. В. Архітектоніка кримінально-правового впливу: кримінальна відповідальність та стадії реалізації. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2(9). С. 42–62.

6. Богатирьов І., Савченко А. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 133–137.

7. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 03 грудня 2019 р. у справі № 753/20981/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86196959>.

Буцак Ярина Русланівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Науковий керівник:

доцент кафедри кримінального права і
кримінології юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка, кандидат юридичних
наук **Сень І. З.**

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА В РАЗІ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Під час розслідування кримінальних правопорушень, наслідком яких стало заподіяння смерті іншій людині, виникає запитання, як кваліфікувати діяння вбивці. Чи це умисне вбивство, чи вчинене через необережність, а, можливо, у стані сильного душевного хвилювання, чи, врешті, наявні кваліфікуючі ознаки, передбачені у частині другій статті 115 Кримінального кодексу України. Правильна кваліфікація разом із всебічним, повним та неупередженим дослідженням обставин кримінального правопорушення безпосередньо впливають на людську долю, вид та розмір покарання.

Конституція України – Основний Закон України – як невід’ємну складову права на життя закріплює також у частині 3 статті 27 право кожної людини на захист свого життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань [1]. Кримінальний кодекс України розкриває цю норму та дає визначення необхідної оборони в частині 1 статті 36 як дій, вчинених з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або

іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Щодо визначення перевищення меж необхідної оборони, то його знаходимо в частині 3 статті 36: перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту [2].

Для того, щоб визначити, яку норму слід застосувати, потрібно врахувати, що ч. 1 ст. 115 і ст. 118 КК України співвідносяться як загальна та спеціальна. Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони охоплює менший обсяг відносин, ніж просте умисне вбивство, проте перше включає в себе всі ознаки, властиві складу кримінального правопорушення, передбаченого загальною нормою [3, с. 58].

Для початку варто з'ясувати, як Кримінальний кодекс розмежовує такі склади. Частина 1 статті 115 закріплює, що вбивством є умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Стаття 118 встановлює відповідальність за умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, а також у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення [2].

На противагу чинному КК України, автори Проекту Кримінального кодексу (станом на 29.09.2022), не виділяють умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони як окремий склад кримінального правопорушення. Пропонується такий підхід: відповідно до статті 4.1.1. Проекту Кримінального кодексу України, серед ознак, що знижують на три ступеня тяжкість злочинів, передбачених розділом 4.1, є вчинення злочину, передбаченого статтею 4.1.5, з перевищенням меж правомірного захисту, меж використання захисного засобу, що вражає автономно, меж спричинення шкоди особі, яка вчинила протиправне посягання, при її затриманні, або меж крайньої необхідності [4].

Щодо віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за умисне вбивство (стаття 115): відповідальності підлягають особи, що вчинили цей злочин у віці від чотирнадцяти років. Проте це правило не поширюється на статтю 118, де діє загальне правило про те, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років.

Цікавою є думка О.М. Лупіносової про те, що необхідно покласти обов'язок на особу, яка відбиває суспільно небезпечне посягання на майно, попередити нападника про застосування зброї чи інших засобів, котрі можуть заподіяти йому шкоду і винятково після цього зазначена особа має право вдатися до захисту за допомогою зброї чи інших засобів, якщо посягання не було припинено [5].

Звертаємо також увагу на те, що щодо кваліфікації кримінального правопорушення у випадку із заподіянням смерті під час бійки, думки науковців різняться. Хтось вважає, що, за загальним правилом, необхідна оборона в бійці неможлива (Т.В. Кондрашова), інші (наприклад, Т.С. Орешкіна)

стверджують, що в процесі взаємної бійки необхідна оборона можлива, деякі вчені категорично заперечують можливість існування необхідної оборони в таких ситуаціях [5]. Підтримуємо думку, що звернення до необхідної оборони можливе в окремих випадках у бійці, якщо всі обставини справи вказують на те, що була реальна загроза завдання шкоди тому, хто обороняється.

Необхідно згадати також і про те, що при закінченні нападу чи при добровільній відмові від нападу, необхідна оборона неприпустима. У такому разі діяння, що спрямовані на нібито припинення такого нападу, кваліфікуватимуться як умисне вбивство [6, с. 37]. Більше того, якщо дії особи, що обороняється, спричинені не метою захисту, вони не можуть кваліфікуватися за статтею 118 Кримінального кодексу.

Спробуємо проаналізувати кілька рішень Верховного Суду щодо досліджуваного питання. У Постанові Верховного Суду України від 15 травня 2014 року міститься свого роду «гайд» для розмежування складів умисного вбивства від умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони. По-перше, слід здійснити порівняльний аналіз та оцінити наявність чи відсутність акту суспільно небезпечного посягання й акту захисту, встановити їх співвідношення, відповідність чи невідповідність захисту небезпечності посягання. Тобто у кожному випадку ми повинні брати до уваги наявність суспільно небезпечного посягання, його дійсність та об'єктивну реальність, межі захисних дій, які б не перевищували меж необхідності, а також те, щоб шкода особі, яка здійснює посягання, не перевищувала б ту, яка для цього необхідна.

Постанова ВСУ від 30 жовтня 2014 року вказує також на те, що необхідно враховувати і такі особливості, як характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, раптовість нападу, фізичні дані та емоційний стан.

Отже, при кваліфікації нам слід «шукати» у діянні всі ознаки умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони та враховувати як ознаки складу кримінального правопорушення, так і додаткові характеристики, спираючись на які можна буде відтворити ситуацію та встановити, якими були наміри особи, що оборонялася.

Список використаних джерел

- 1 Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Сень І. З. Спеціальні норми у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2020. 268 с.
3. Проєкт Кримінального кодексу України : контрольний текст (станом на 29.09.2022 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.
4. Лупіносова О. М. Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2007. 20 с.
5. Груздь О. І. Розслідування умисних вбивств, учинених при перевищенні меж необхідної оборони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 247 с.

6. Постанова Верховного Суду України від 15 травня 2014 р. у справі № 5-12кс14 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39186256>.

7. Постанова Верховного Суду України від 30 жовтня 2014 р. у справі № 5-29кс14 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41603038>.

Вітвіцька Наталія Володимирівна,
ад'юнкт кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ

ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОФІЦЕРІВ ГРОМАДИ В РАЗІ НЕВИКОНАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПРИПИСІВ АБО НЕПРОХОДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ КРИВДНИКА: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника відбуваються з певною метою, розглянемо їх більш детально:

До першої мети відносять заходи, що спрямовуються на недопущення вчинення насильницьких дій повторно.

До другої мети відносять дотримання ним певних тимчасових обмежень його прав і виконанням обов'язків, що покладені на нього в зв'язку з вчиненням насильницьких дій.

Кривдника ставлять на облік (профілактичний) з того моменту, як було виявлено факт насильства, такий облік триває на протязі одного року.

Наказ МВС від 25.02.2019 року, номер 124 передбачає порядок взяття на вище згаданий облік, проведення профілактичних робіт, та зняття з відповідного обліку кривдника в разі вчинення домашнього насилля [4].

Варто приділити увагу заходам, що знаходять своє відображення в терміновому заборонному приписі:

До першого заходу відноситься зобов'язання залишити місце перебування чи проживання особи, що постраждала.

До другого – заборона на перебування і вхід до місця перебування чи проживання особи, яка постраждала.

До третього – заборона на контакт в будь-який спосіб з особою, що постраждала.

Дані вимоги мають сферу дії і на місце проживання чи перебування, навіть якщо воно є спільним для кривдника і особи, що постраждала навіть не зважаючи на майнове право даного житлового приміщення.

Обмежувальний припис видається на термін від одного до шести місяців і може в подальшому додатково збільшеним ще на термін, що не перевищуватиме шести місяців, припис є таким, що виконується негайно.

Досить важливим є зазначити, що працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції наділені правом, відповідно до чинного законодавства України, застосовувати поліцейські заходи примусу, що будуть